

ДОСЛІДНИЦЬКА СЛУЖБА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

**Парламентське дослідження
щодо цивільного обігу вогнепальної зброї**

Парламентське дослідження щодо цивільного обігу вогнепальної зброї*

***Анотація.** У парламентському дослідженні проаналізовано моделі правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї, зокрема й нагородної (іменної) зброї, в Україні та деяких державах світу. Виокремлено три світові моделі регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї залежно від доступу населення до її отримання, зберігання і носіння (застосування), наведено їх спільні та відмінні риси; охарактеризовано українську модель та проведено оцінку імплементації Директиви (ЄС) 2021/555 Європейського Парламенту та Ради від 24 березня 2021 року про контроль за придбанням і володінням зброєю в національне законодавство у контексті законопроекту «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25.06.2021).*

***Ключові слова:** вогнепальна зброя, нагородна (іменна) зброя, цивільний обіг, право на зброю, самозахист, дозвіл на зброю, носіння зброї.*

Вступ

Дослідження проблем правового регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні зумовлене тривалим існуванням законодавчого вакууму в цій сфері і трансформаційними процесами – як загальносуспільними, так і специфічними для сфери обігу зброї, що відбулися після запровадження воєнного стану в 2022 році.

Згідно з конституційними приписами в Україні кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (частина друга статті 27 Конституції України); кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (частина шоста статті 55 Конституції України).

Використання вогнепальної зброї вважається найефективнішим засобом реалізації громадянами конституційного права на самозахист.

При цьому *заборона* щодо володіння вогнепальною зброєю та боєприпасами цивільними особами в Україні передбачена частиною першою статті 263 Кримінального кодексу України (далі – КК України), якою встановлено кримінальну відповідальність за носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв *без* передбаченого законом *дозволу* (у сфері поведження зі зброєю також діють статті 263-1, 264, 414 КК України й низка статей Кодексу України про адміністративні правопорушення (172-19, 174, 190, 191 тощо)).

Дискусії щодо спрощення порядку володіння населенням України вогнепальною зброєю, які розділяють суспільство на його прибічників і противників, ведуться тривалий час, що відображається як у законотворчій діяльності (законопроекти з цих питань вносилися до українського парламенту з 1994 року, і спроби легалізації зброї відбувалися в 2005, 2008, 2010, 2014, 2021 роках¹; на сьогодні законопроект № 5708 прийнято у першому читанні і щодо нього подано порівняльну таблицю (друге читання, 21.12.2023²)), так і в наукових³ та медійних публікаціях⁴.

¹ Верховна Рада України. Законопроекти. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo>

² Про право на цивільну вогнепальну зброю : Проект Закону України (реєстр. № 5708 від 25.06.2021). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/27190>

³ Шумейко Т. А. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні : дис. ... д.ю.н. Київ, 2022. 504 с.; Миронюк Р. В. Особливості здійснення контролю поліцією за обігом вогнепальної зброї в умовах воєнного стану. *Юридичний бюлетень*. Випуск 26. 2022. С. 158–166. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/11072>; Бусол О. Зарубіжний досвід легалізації вогнепальної зброї та можливість запровадження на території України. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. URL: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2757:zarubizhnij-dosvid-legalizatsiji-vognepalnoji-zbroji&catid=8&Itemid=350; Сериков О. А., Боровик А. В. Адміністративно-правове забезпечення діяльності територіальних органів національної поліції України у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення : монографія. Одеса, 2025. 202 с. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/download/395/12809/28751-1?inline=1>; Рядінська В., Седнев Ю. Правове регулювання нагородження вогнепальною зброєю в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2025. DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v106.2025.18> та ін.

⁴ Компас зброї. Розповсюдження зброї й боєприпасів та контроль над ними у воєнний час в Україні. Грудень 2025. URL: <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-Report-2025-Ukraine-small-arms-proliferation-final-UA.pdf>; Легалізація вогнепальної зброї: міжнародний досвід. Лабораторія законодавчих ініціатив. 2023. URL: <https://parlament.org.ua/2023/03/21/strong-legalizatsiya-vognepalnoyi-zbroyi-mizh-narodnij>

Така дискусія пов'язана, з одного боку, із розвитком зброярної індустрії зі створенням робочих місць та генерацією значних прибутків, а з іншого – із підвищенням рівня насильства та витрат на охорону здоров'я.

Пошук оптимальної моделі регулювання обігу зброї серед цивільного населення набуває виняткового значення в сучасних умовах боротьби України та існування викликів, зумовлених як воєнними діями, так і іншими чинниками, зокрема зростанням терористичних загроз, ризиками незаконного використання зброї, а також впливом тривалого стресу й травматичного досвіду на психічний стан населення, що потребує особливо виваженого, безпеково орієнтованого та соціально відповідального підходу до правового регулювання цієї сфери. Тому дослідження закордонного й національного досвіду правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї є *актуальним і затребуваним*.

Мета дослідження – аналіз моделей регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї, зокрема й нагородної (іменної), їх спільних і відмінних рис; оцінка стану імплементації відповідних актів права ЄС у національне законодавство; надання пропозицій щодо української моделі правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають під час цивільного обігу вогнепальної зброї, їх правове регулювання (законодавчий, підзаконний рівні).

Предмет дослідження – цивільний обіг вогнепальної зброї в Україні та світі.

Дотичними до проведеного дослідження є аналітичні та інформаційні матеріали щодо легалізації знайденої, трофейної вогнепальної зброї та бойових припасів, підготовлені Дослідницькою службою Верховної Ради України⁵. Окрім того, у дослідженні використано напрацювання Дослідницької служби в межах участі у робочій групі Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності щодо законопроектів (реєстр. № 5708, № 5709).

Основна частина

1. Українська модель регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї.

Питання володіння, користування та розпорядження зброєю і засобами самооборони *пересічними громадянами* та окремими спеціальними суб'єктами визначені виключно *підзаконними* нормативно-правовими актами (усього 10 актів). Зокрема, основними є:

[dosvid-strong/](https://nv.ua/ukr/opinion/vilne-volodinnya-zbroeyu-v-ukrajini-fursa-pro-naslidki-na-prikladi-ssha-50601855.html); Фурса С. До чого призведе вільне володіння зброєю в Україні. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/vilne-volodinnya-zbroeyu-v-ukrajini-fursa-pro-naslidki-na-prikladi-ssha-50601855.html>; Чи потрібен українцям закон про зброю. URL: <https://mnk.org.ua/novini/zakon-pro-zbroiu/>; Між страхом і самозахистом: чому українцям потрібна легалізація зброї, - експерт. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/legalizaciya-zbroji-v-ukrajini-ekspert-poyasniv-chomu-lyudi-povinni-mati-zbroyu-13357155.html> та ін.

⁵ Інформаційна довідка щодо законодавчого забезпечення легалізації знайденої, трофейної вогнепальної зброї та бойових припасів в умовах правового режиму воєнного стану. Дослідницька служба Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/nscur_defense/inform_references-nb/75552.html; Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо регулювання обліку та легалізації трофейної зброї та бойових припасів. Дослідницька служба Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/nscur_defense/analytical_notes-nb/73732.html

- Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення вогнепальної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, заряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї і вибухових матеріалів, затверджена наказом МВС України від 21.08.1998 № 622⁶;

- Тимчасова інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів працівниками суду, правоохоронних органів та їх близькими родичами, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві, народними депутатами України, членами громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовцями, крім тих, які проходять строкову військову службу, державними службовцями та журналістами, затверджена наказом МВС України від 13.06.2000 № 379дск⁷;

- наказ МВС України від 01.03.2022 № 170 «Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану»⁸;

- інші.

На рівні законів України: «Про мисливське господарство та полювання»⁹, «Про тваринний світ»¹⁰, «Про ліцензування видів господарської діяльності»¹¹; «Про виконавче провадження»¹², «Про нагороди»¹³ – регулюються окремі аспекти обігу вогнепальної зброї. Також Законом України «Про основи

---

⁶ Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення вогнепальної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, заряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї і вибухових матеріалів : Затверджено наказом МВС України від 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

⁷ Тимчасова інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів працівниками суду, правоохоронних органів та їх близькими родичами, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві, народними депутатами України, членами громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовцями, крім тих, які проходять строкову військову службу, державними службовцями та журналістами : Затверджено наказом МВС України від 13.06.2000 № 379дск. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0696-00#Text>

⁸ Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану : Наказ МВС від 01.03.2022 № 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0273-22#Text>

⁹ Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22.02.2000 № 1478-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14#Text>

¹⁰ Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>

¹¹ Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>

¹² Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>

¹³ Про державні нагороди : Закон України від 16.03.2000 № 1549-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1549-14#Text>

національного спротиву»¹⁴ передбачено право членів добровольчих формувань територіальних громад застосовувати під час виконання завдань територіальної оборони особисту мисливську зброю, стрілецьку зброю, інші види озброєння та боєприпаси до них у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України (такий порядок затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 1448 від 29 грудня 2021 року¹⁵).

На розгляді у Верховній Раді України перебуває проект Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25.06.2021).

Правове регулювання обігу вогнепальної зброї у *довоєнний період* (до лютого 2022 року) можна охарактеризувати такими рисами:

- переважання підзаконного регулювання (частина нормативно-правових актів була застарілою (1990-х років) або прийнята на виконання законів, що втратили чинність, наприклад: постанова Верховної Ради України № 2471-ХІІ «Про право власності на окремі види майна» (1992 рік) – на реалізацію положень Закону України «Про власність» (втратив чинність у 2006 році), Інструкція про порядок обігу зброї – на реалізацію положень Закону України «Про міліцію» (втратив чинність у 2015 році));
- домінування виконавчої влади (МВС України) як суб'єкта правового регулювання обігу зброї;
- обмежувальна (рестриктивна) модель обігу зброї, що базується на радянській традиції державної монополії на зброю;
- ускладнена дозвільна система.

Із початком *повномасштабного вторгнення* рф на територію України правове регулювання обігу вогнепальної зброї зазнало деяких змін. Зокрема, прийнято Закон України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України»¹⁶, який визначає правові та організаційні засади участі цивільних осіб у захисті України, встановлює право осіб на отримання цивільної вогнепальної зброї під час дії правового режиму воєнного стану, а також визначає порядок її застосування під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації або іншої держави.

Також ухвалено низку підзаконних нормативно-правових актів: Порядок декларування вогнепальної зброї і боєприпасів до неї¹⁷, затверджений наказом МВС України від 18.11.2024 № 768; Правила носіння, зберігання та перевезення вогнепальної зброї і боєприпасів до неї цивільними особами, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації або інших держав,

¹⁴ Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20>

¹⁵ Порядок застосування членами добровольчих формувань територіальних громад особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боєприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони : Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2021. № 1448. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1448-2021-%D0%BF#Text>

¹⁶ Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 03.03.2022 № 2114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>

¹⁷ Порядок декларування вогнепальної зброї і боєприпасів до неї : Затверджено наказом МВС України від 18.11.2024 № 768. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1739-24#Text>

затверджені наказом МВС України від 18.11.2024 № 770¹⁸; Порядок проведення перевірки зданої вогнепальної зброї і боєприпасів до неї, з числа отриманої, знайденої та задекларованої, їх зберігання, обліку та утилізації, приведення у відповідність (перероблення) знайденої та задекларованої вогнепальної зброї, затверджений наказом МВС України від 18.11.2024 № 769¹⁹; та інші – на період дії воєнного стану: накази МВС України № 170²⁰, № 175²¹, № 195²²; постанова Уряду № 314²³.

У червні 2023 року запрацював Єдиний реєстр зброї в Україні, що спростило процедуру отримання дозволів і облік вогнепальної зброї.

На сьогодні фактично інституціоналізовано право громадян на збройний спротив, створено нормативні підстави для легального володіння зброєю з конкретною метою – участі у стримуванні збройної агресії. Автоматичне продовження дії дозволів на зброю в умовах війни демонструє прагнення забезпечити стабільність правовідносин у сфері обігу зброї, мінімізуючи адміністративні бар'єри для добросовісних власників. Проте прийняті нормативні акти мають *тимчасовий характер* і залежать від тривалості режиму воєнного стану²⁴.

Отже, характерні риси *сучасного стану* правового регулювання відображено на Рис. 1*.²⁵ Зокрема, це:

- збереження законодавчого вакууму: відсутність базового профільного закону, що комплексно регулює обіг зброї;
- фрагментарність і застарілість правового регулювання;
- концентрація повноважень у МВС України;
- нечіткість правового статусу окремих видів зброї;
- тимчасовий (ситуативний) характер регулювання;
- правові прогалини щодо цивільного обігу зброї (ризик неконтрольованого обігу зброї; неурегульованість питань повернення зброї, контролю за її збереженням, відповідальності за втрату тощо);

¹⁸ Правила носіння, зберігання та перевезення вогнепальної зброї і боєприпасів до неї цивільними особами, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації або інших держав : Затверджено наказом МВС України від 18.11.2024 № 770. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1737-24#Text>

¹⁹ Порядок проведення перевірки зданої вогнепальної зброї і боєприпасів до неї, з числа отриманої, знайденої та задекларованої, їх зберігання, обліку та утилізації, приведення у відповідність (перероблення) знайденої та задекларованої вогнепальної зброї : Затверджено наказом МВС України від 18.11.2024 № 769. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en-sv/z1738-24#Text>

²⁰ Про особливості видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану : Наказ МВС України від 01.03.2022 № 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0273-22#Text>

²¹ Порядок отримання вогнепальної зброї і боєприпасів до неї цивільними особами, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав : Затверджено наказом МВС України від 07.03.2022 № 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0295-22#Text>

²² Про продовження строку дії дозволів у сфері обігу зброї, пристроїв та вибухових матеріалів під час дії воєнного стану в Україні : Наказ МВС України від 18.03.2022 № 195. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0345-22#Text>

²³ Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2022 № 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text>

²⁴ Рядінська В. О., Седнев Ю. В. Правове регулювання обігу зброї в Україні: проблеми довоєнного та воєнного періодів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 3. URL: https://lsej.org.ua/3_2025/130.pdf

*Рисунок згенеровано за допомогою ШІ.

- недостатня диференціація дозвільної системи (відсутність чіткого поділу дозволів за типами зброї, категоріями осіб);
- відсутність системної підготовки та культури поводження зі зброєю.

Сучасні проблеми правового регулювання обігу зброї в Україні

Рис. 1.

2. Світові моделі регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї.

У міжнародній практиці співіснують дві ключові тенденції щодо встановлення контролю над використанням зброї цивільним населенням:

- 1) посилене законодавче регулювання умов володіння та використання зброї;
- 2) розумний баланс між установленням обмежень на володіння зброєю і правом на її законне використання цивільними особами.

Водночас жодна демократична держава не дозволяє необмеженого володіння й використання цивільними особами вогнепальної зброї.

Цивільний обіг вогнепальної зброї законодавчо врегульовано спеціальними законами в усіх державах Європи та в більшості пострадянських держав.

Європейським Парламентом та Радою ухвалено Директиву (ЄС) 2021/555 від 24 березня 2021 року про контроль за придбанням і володінням зброєю²⁶, якою запроваджено низку заборон та обмежень щодо цивільного обігу зброї.

Разом із тим, кожна держава має власні підходи до розуміння і унормування питань володіння громадянами вогнепальною зброєю, зумовлені

²⁶ Directive (EU) 2021/555 of the European Parliament and of the Council of 24 March 2021 on control of the acquisition and possession of weapons (codification). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2021/555/oj/eng>

історичними умовами розвитку, культурними традиціями та особливостями правової системи.

2.1. Цікаві факти.

Лідерами у володінні населенням вогнепальною зброєю є *США, Швейцарія та Фінляндія* із показниками від 88 до 45 одиниць цивільної вогнепальної зброї на 100 цивільних осіб (в Україні цей показник становить лише 5,5 одиниць²⁷). Американські цивільні особи самостійно володіють понад 393 мільйонами одиниць зброї (безумовне перше місце у світі)²⁸.

Серед європейських держав – у *Сербії та Чорногорії* по 39,1 одиниць зброї на 100 жителів. У Сербії цивільні володіють 2,7 мільйонами одиниць цивільної зброї, у Чорногорії – 245 000 одиниць. Володіння зброєю є невід’ємною частиною їх культури, що склалася у поєднанні спорту, самооборони з конфліктами пост-югославських років²⁹.

Після атак 7 жовтня 2023 року в *Ізраїлі* коло осіб, які можуть отримати ліцензію, було розширено, і нині близько 400 тис. громадян мають право на володіння зброєю³⁰.

2.2. Типологія моделей правового регулювання цивільного обігу зброї.

Аналізуючи закордонні моделі регулювання обігу зброї серед цивільного населення та обравши за основу «право на збройний захист громадян», дослідники виділяють зазвичай три групи держав, які:

- повністю легалізували використання зброї та забезпечили широкий доступ для цивільного населення (із розвиненою системою контролю) (США, Канада);
- легалізували використання зброї за умови проходження чітко регламентованої процедури отримання (ліцензування, перевірки, обмеження щодо видів зброї) (Чехія, Швейцарія, Фінляндія, Німеччина, Франція та ін.);
- не легалізували використання зброї або легалізували лише певні її види з істотними обмеженнями (Велика Британія, Японія).

1. *Ліберальна модель («США-тип»)* – максимально широке визнання права громадян на володіння та носіння зброї, обмеження здебільшого постфактум. Її ознаки:

- конституційне або квазіконституційне право на зброю;
- відносно широкий доступ до короткоствольної зброї;
- контроль переважно через реєстрацію та відповідальність власника;
- значна роль самозахисту як правової підстави.

²⁷ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25.06.2021). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/pubFile/795732>

²⁸ 10 найозброєніших цивільних популяцій світу: вражаюча статистика зброї у руках громадян. 13.10.2025. URL: <https://newssky.com.ua/10-najozbrojenishyh-cyvilnyh-populyacij-svitu-vrazhayucha-statystyka-zbroyi-u-rukah-gromadyan/>

²⁹ Там само.

³⁰ Can Israeli Citizens Own Guns? Laws and Eligibility: LegalClarity Team. 1 April 2026. URL: <https://legalclarity.org/can-israeli-citizens-own-guns-requirements-process/>

Так, наприклад, право громадян на зберігання та носіння вогнепальної зброї закріплено у Другій поправці до Конституції США, яка гарантує право народу «to keep and bear Arms»³¹, а його конституційне тлумачення було розвинуто у прецедентних рішеннях Верховного Суду США, зокрема у справах *District of Columbia v. Heller* (2008), *McDonald v. City of Chicago* (2010) та *New York State Rifle & Pistol Association v. Bruen* (2022), які підтвердили індивідуальний характер цього права та його поширення на рівень штатів.

Водночас право на зброю не є абсолютним і підлягає суттєвим законодавчим обмеженням. На федеральному рівні заборона на володіння та придбання зброї встановлена, зокрема, для окремих категорій осіб відповідно до 18 U.S.C. § 922(g)³² (включаючи осіб, засуджених за тяжкі злочини, осіб із встановленими психічними розладами, а також осіб, які вчинили домашнє насильство). Додатково відповідно до 18 U.S.C. § 922(q) (*Gun-Free School Zones Act*)³³ заборонено носіння вогнепальної зброї в межах шкільних зон без спеціального дозволу.

Також діють обмеження щодо видів зброї, зокрема на основі *National Firearms Act 1934 (NFA)*³⁴, який регулює обіг автоматичної зброї, глушників та короткоствольних гвинтівок і встановлює підвищені вимоги до їх реєстрації та контролю.

На рівні штатів регулювання самозахисту різняться. У низці штатів, зокрема у Джорджії (*O.C.G.A. § 16-3-21*)³⁵ та Вісконсині (*Wis. Stat. § 939.48*)³⁶, закріплені положення щодо самооборони й так звані «stand your ground» або «castle doctrine» підходи, які розширюють можливості застосування сили без обов'язку відступу за певних умов. Так, загальний підхід до застосування вогнепальної зброї в США включає доктрину «Фортеця»³⁷, що передбачає право на застосування зброї без попередження, якщо зловмисник намагається проникнути до житла, і доктрину «Відстоюй своє право, захищайся на місці»³⁸, що означає право на застосування зброї у громадських місцях без попередження, якщо існує загроза спричинення смерті або тяжких тілесних ушкоджень як для власника зброї, так і для людей поруч. У 23 штатах діють місцеві закони про самооборону з метою організації захисту себе або інших осіб від будь-якого нападника, вони захищають від будь-якого кримінального переслідування та цивільного позову в майбутньому осіб, які діяли в порядку самозахисту.

Отже, американська модель поєднує конституційно закріплене право на вогнепальну зброю з розгалуженою системою обмежень (федеральних і на рівні

³¹ Second Amendment. Constitution of the United States. URL: <https://constitution.congress.gov/constitution/amendment-2/>

³² 8 U.S. Code § 922 - Unlawful acts. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/922>

³³ Gun-Free School Zones Act of 1990. URL: <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/senate-bill/2070>

³⁴ National Firearms Act 1934. URL: https://homicide.northwestern.edu/docs_fk/homicide/laws/national_firearms_act_of_1934.pdf

³⁵ 2024 CODE OF GEORGIA. URL: <https://law.justia.com/codes/georgia/title-16/chapter-3/article-2/section-16-3-21/>

³⁶ Wisconsin Legislature: 939.48. URL: <https://law.justia.com/codes/wisconsin/chapter-939/section-939-48/>

³⁷ The castle doctrine. URL: https://www.law.cornell.edu/wex/castle_doctrine

³⁸ Stand Your Ground Laws: 50-State Survey. URL: <https://www.justia.com/criminal/defenses/stand-your-ground-laws-50-state-survey>

штатів), що формують багаторівневий механізм контролю обігу вогнепальної зброї.

2. *Дозвільно-контрольована модель* (європейський баланс) – доступ до зброї можливий лише за умови отримання дозволу та проходження перевірок. Її ознаки:

- обов'язкове ліцензування;
- перевірка психічного стану та благонадійності;
- обмеження щодо видів зброї (особливо короткоствольної);
- акцент на полювання, спорт, колекціонування.

Наприклад, законодавство *Швейцарії* ще з 1997 року дозволило громадянам носити зброю. Ця країна вважається однією з найбільш озброєних держав Європи та світу. Основні засади обігу зброї визначені у Федеральному законі про зброю³⁹ (WG, SR 514.54) та у відповідній підзаконній регламентації. На референдумі 2019 року швейцарці підтримали пропозицію щодо впровадження жорсткіших «збройних» заборон⁴⁰. При цьому доступ до зброї не є безумовним: її придбання та носіння підлягають дозвільному режиму, що передбачає перевірку особи, відсутність підстав для обмеження права на володіння зброєю та відповідність вимогам безпеки. Відповідно до статей 8–11 WG для придбання більшості видів вогнепальної зброї необхідний дозвіл на придбання зброї (weapon acquisition permit), який видається кантональними органами за умови перевірки особи, її правосуб'єктності та відсутності заборонених підстав. Дозвіл, як правило, має обмежений строк дії (зазвичай до 6 місяців для придбання конкретної одиниці зброї). Щодо носіння зброї у публічному просторі, стаття 27 WG передбачає, що дозвіл на носіння зброї (carrying permit / Waffentragbewilligung) видається лише за умови доведення особою потреби у захисті (зокрема, професійної необхідності або наявності підвищеного ризику), а також після проходження перевірки біографічних даних і підтвердження навичок безпечного поводження зі зброєю (зокрема, після іспиту).

Парламент *Чехії* влітку 2021 року схвалив поправку до Конституції⁴¹, що дозволяє самозахист зі зброєю. При цьому ця поправка не запроваджує безумовного права на вільне носіння зброї, а закріплює його як гарантовану можливість у контексті права на самозахист, яка реалізується виключно в межах законодавчо встановленого дозвільного режиму (насамперед відповідно до Закону № 119/2002 Sb. про вогнепальну зброю та боєприпаси⁴²). Чеська модель

³⁹ Swiss Weapons Act, Waffengesetz, WG, SR 514.54. URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1998/2535_2535_2535/en

⁴⁰ Легалізація вогнепальної зброї: міжнародний досвід. Лабораторія законодавчих ініціатив. 2023. URL: <https://parlament.org.ua/2023/03/21/strong-legalizatsiya-vognepalnoyi-zbroyi-mizh-narodnij-dosvid-strong/>

⁴¹ Czech Republic passes constitutional amendment enshrining right to use weapon in self-defense. URL: <https://constitutionnet.org/news/czech-republic-passes-constitutional-amendment-enshrining-right-use-weapon-self-defense#:~:text=>

⁴² Czech Act No. 119/2002 Coll. on Firearms and Ammunition. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/translation/cs/2002-119?langid=1033>

поєднує конституційне визнання права на збройний самозахист із детально врегульованою системою ліцензування, перевірок і контролю обігу зброї.

Закон по зброю *Естонії* (Relvaseadus⁴³) став одним із перших на пострадянському просторі, що дозволив цивільним особам мати короткоствольну вогнепальну зброю для самозахисту. Фізичні особи можуть отримати дозвіл на придбання та володіння пістолетами і револьверами за умови проходження перевірки благонадійності, медичного огляду, навчання та складання іспиту з безпечного поводження зі зброєю. Крім того, законодавство Естонії допускає цивільне володіння окремими видами напівавтоматичної вогнепальної зброї (зокрема, певними видами довгоствольної зброї), однак із чіткими обмеженнями щодо її типів, місткості магазинів та умов використання. Такі положення узгоджуються зі згаданою вище Директивою (ЄС) 2021/555, яка встановлює мінімальні стандарти контролю за обігом зброї в державах-членах ЄС. Водночас носіння зброї в публічному просторі потребує спеціального дозволу, який видається лише за наявності обґрунтованої необхідності та після додаткової перевірки заявника.

Законодавство проаналізованих держав нерідко характеризують як ліберальне щодо обігу та володіння зброєю. Водночас така оцінка є певною мірою спрощеною, оскільки в цих юрисдикціях діє система суворих вимог до набувачів і власників зброї, що включає обов'язкові перевірки, дозвільні процедури та підтвердження відповідності встановленим критеріям.

Деяким державам, яким притаманна розглядувана модель, властиве поєднання «широкого володіння і вузького доступу» до володіння зброєю.

Наприклад, у *Фінляндії* багато громадян мають зброю (через мисливство і спорт), але отримати дозвіл складно і підстави суворо обмежені – держава зберігає високий рівень адміністративного контролю. Основним нормативним актом у цій сфері є Закон про зброю (Firearms Act 1/1998, зі змінами)⁴⁴. Право на отримання дозволу на зброю не є автоматичним і завжди потребує обґрунтування – «прийнятної причини» (acceptable reason). Зокрема, це: мисливство (найпоширеніша причина); спортивна стрільба; робота, пов'язана з охороною або професійною необхідністю; колекціонування; інші виняткові обґрунтовані випадки. При цьому самозахист фактично не визнається самостійною легітимною причиною для отримання дозволу. Дозвіл на зброю видається поліцією і включає багаторівневу перевірку. Ця модель є дискреційною – навіть за формальної відповідності вимогам дозвіл може бути не виданий, якщо поліція вважає ризики надмірними.

Отже, акцент у досліджуваній моделі робиться не на формальну «доступність», а на ефективне регулювання процесів обігу зброї та превентивне запобігання ризикам. На відміну від суто індивідуалізованої моделі відповідальності, у цій системі значна частина відповідальності за контроль і нагляд покладається на державу в особі уповноважених регуляторних органів, а не на особу (що характерно для ліберальної моделі). В Європі домінує заборона

⁴³ Relvaseadus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13166920>

⁴⁴ Firearms Act. URL: <https://www.finlex.fi/en/legislation/translations/1998/eng/1>

або суворе обмеження відкритого носіння вогнепальної зброї, тоді як приховане – іноді допускається із дозволом. Основні риси цієї моделі представлені на прикладі деяких держав у Табл. 1*.⁴⁵

Таблиця 1

Держава	Конституційне закріплення права на збройний самозахист	Дозволені види зброї	Предмет перевірки для надання дозволу	Строк дії дозволу	Носіння зброї у публічному просторі	
					відкрите	приховане
Швейцарія	-	гвинтівки, пістолети, частково напівавтоматична; військова зброя резервістів	благонадійність, судимість, психічний стан, інколи потреби	5 років	ні	винятково при загрозі життю – за спецдозволом
Чехія	+	пістолети, гвинтівки, напівавтоматична зброя	стан здоров'я, психічна придатність, судимість; складання іспиту на здатність володіти зброєю	10 років	у виключних випадках, за дозволом	для власників відповідної ліцензії (категорія Е)
Фінляндія	-	мисливська, спортивна, короткоствольна (обмежено), частково напівавтоматична зброя	потреби в зброї, кримінальна історія	безстроково, із періодичною перевіркою	ні	ні
Естонія	-	пістолети, револьвери, напівавтоматична довгоствольна зброя	стан здоров'я, психічна придатність, судимість; складання іспиту на здатність володіти зброєю	безстроково, із періодичною перевіркою	ні	для власників відповідної ліцензії

При цьому сама *дозвільно-контрольована модель* може будуватися за різними принципами і мати різний характер (Табл. 2).

* Наведені держави відображають різні дозвільно-контрольні моделі володіння зброєю, властиві європейському простору.

Таблиця 2

Дозвільно-контрольована модель		
Держава	Принцип	Характер моделі
Чехія	право на самозахист зі зброєю+ контроль держави	конституційно-правовий
Швейцарія Кіпр Іспанія Італія Португалія Австрія	дозвіл + культура відповідальності + посилений контроль	адміністративно-дозвільний
Фінляндія Швеція Данія Бельгія Німеччина Франція Нідерланди	потреба як умова права на зброю (широка дискреція уповноважених органів на видачу дозволів)	обмежувальний
Естонія Латвія Литва Польща Угорщина	відносна ліберальність + надання дозволів	ліберально-дозвільний

Доцільно також зупинитися на *ізраїльській моделі*, яка належить до дозвільно-контрольованої, але має специфічні риси, зумовлені концепцією «озброєних громадян під контролем держави». Закон про вогнепальну зброю 1949 року (Firearms Law, 1949)⁴⁶ регулює володіння, носіння та використання вогнепальної зброї цивільним населенням. Режим доступу до зброї, процедури надання дозволів, проходження перевірок встановлено на підзаконному рівні. В Ізраїлі діє принцип «зброя – це ліцензована діяльність, а не право». Політика держави характеризується суворими критеріями відбору та контролю, спрямованими на забезпечення громадської безпеки в умовах постійних загроз.

Критеріями відповідності (eligibility criteria) для отримання дозволу на вогнепальну зброю є:

- постійне проживання/трудова діяльність на визначеній території, віднесеній поліцією до категорії підвищеного ризику;
- професійна діяльність: фермер, екскурсовод, перевізник небезпечних товарів тощо;
- служба у силових структурах чи поліції;
- належність до діяльності з охорони (осіб, що пройшли спецпідготовку);
- належність до інших категорій осіб, діяльність яких пов'язана з ризиками нападів чи потребою захисту;

⁴⁶ Firearm licensing in Israel. URL: <https://www.gov.il/en/pages/firearm-licensing-information>; Israel: Gun Control Legislation and Policy: A Synopsis. URL: <https://tile.loc.gov/storage-services/service/l1/l1glrd/2019669327/2019669327.pdf>

– наявність спеціальних підстав, зумовлених бажанням особи зберігати зброю як пам’ятку.

Цивільна зброя доступна приватним особам за суворими критеріями, що визначаються Міністерством національної безпеки. Службова зброя видається охоронцям, інструкторам та військовослужбовцям. Вона залишається під контролем армії або відповідних органів і може використовуватися лише за наказом чи службовою необхідністю. Зберігання здійснюється у визначених умовах під контролем військових частин та регулюється внутрішніми інструкціями Армії оборони Ізраїлю щодо порядку поводження зі службовою зброєю військовослужбовців (включно з резервістами). Якщо зброя залишається у резервістів (наприклад, карабіни M16 чи M4), то вона підпадає під суворі правила деактивації як сувенірної або ліцензування як діючої зброї. У законодавстві Ізраїлю передбачена окрема категорія ліцензії на зброю – «сувенірна» (Souvenir, מזכרת)⁴⁷. Сувенірна зброя – це деактивована вогнепальна зброя, яку можна зберігати як пам’ятний подарунок чи спадкову річ. Ліцензія на неї оформлюється безкоштовно через урядовий портал gov.il. Узагальнені дані щодо видів та носіння зброї в Ізраїлі наведені у Табл. 3.

Таблиця 3

Категорія зброї	Правовий статус	Умови використання	Носіння зброї
цивільна зброя	ліцензована	доступна за суворими критеріями (самооборона, професійні потреби)	дозволено приховано, за ліцензією
службова зброя	військова/охоронна	використання лише за наказом чи службовою необхідністю	дозволено відкрито, за службовими обов’язками
сувенірна зброя	деактивована	лише для зберігання як пам’ятна річ	заборонено

При застосуванні вогнепальної зброї цивільними особами для самозахисту діють ті самі критерії, що й для інших форм захисту: дії мають бути необхідними та пропорційними загрозам. Кожен інцидент підлягає обов’язковій перевірці поліцією, незалежно від того, чи власник має чинну ліцензію.

3. *Обмежувальна модель* – цивільний обіг зброї максимально обмежений або фактично заборонений. Її ознаки:

- доволі вузьке коло підстав для володіння зброєю;
- пріоритет громадської безпеки над правом на самозахист;
- складні процедури отримання дозволів або їх фактична відсутність.

Наприклад, у Великій Британії з 1997 року заборонено володіння короткоствольною вогнепальною зброєю (пістолетами), а придбання спортивної, мисливської чи колекційної вогнепальної зброї дозволено лише у спеціальних торговельних мережах, за наявності спеціальних дозволів (firearm certificate / shotgun certificate), основною підставою видачі яких є обґрунтована потреба

⁴⁷ Nefesh B’Nefesh. Licensing a Firearm in Israel. Last updated on March 17 2026. URL: <https://www.nbn.org.il/life-in-israel/government-services/licensing-a-firearm-in-israel/>

професійного використання (мисливці, фермери, спортсмени, перевізники, театральні/кінозйомки тощо). Firearms Act 1968⁴⁸ є основним актом законодавства Сполученого Королівства, який регулює володіння, використання та продаж вогнепальної зброї й боєприпасів. У публічному місці заборонено мати будь-яку вогнепальну зброю, пневматичну зброю та імітацію зброї (section 19 Firearms Act). Навіть при наявності ліцензії/сертифікату особа має право володіти, зберігати, використовувати за призначенням зброю, але не вправі вільно носити у публічному просторі.

Основною відмінністю цієї моделі від попередніх є неможливість придбання вогнепальної зброї для самозахисту.

Ключові характеристики й відмінності досліджуваних моделей регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї у порівняльному контексті представлені на Рис. 2*.⁴⁹

В Україні фактично існує дозвільно-контрольована модель із фрагментарним нормативно-правовим регулюванням. Характерними її рисами є:

- дозвільний порядок для мисливської та спортивної зброї;
- відсутність системного регулювання обігу короткоствольної зброї для цивільних;

- значний вплив безпекового чинника (війна, незаконний обіг зброї);
- посилення тимчасових режимів обігу зброї (після лютого 2022 року).

Отже, модель України тяжіє до європейської дозвільної моделі з посиленням безпекового компонента, а в умовах війни має риси гібридної (кризово-адаптивної) моделі регулювання.

---

⁴⁸ Firearms Act 1968. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/27/contents>

* Рисунок згенеровано за допомогою ШІ.

Моделі обігу цивільної зброї: світовий досвід та Україна

У світі існують три основні підходи до володіння зброєю: **ліберальний** (пріоритет права на захист), **дозвільно-контрольований** (баланс через ліцензування) та **обмежувальний** (пріоритет громадської безпеки).

Порівняння європейських підходів		Умови володіння зброєю у країнах дозвільної моделі			Статус України
Конституційне право на захист	Країна	Дозволені види зброї	Предмет перевірки	Приховане носіння	
Чехія — єдина з наведених країн ЄС, що закріпила право на збройний самозахист у Конституції.	Швейцарія	Гвинтівки, пістолети	Благонадійність, психічний стан	За спецдозволом (при загрозі)	Гібридна модель, що тяжіє до європейської, але потребує системного регулювання короткострельної зброї.
	Чехія	Пістолети, гвинтівки	Стан здоров'я, іспит, судимість	Дозволено для ліцензії кат. E	
	Естонія	Пістолети, револьвери	Іспит, навчання, благонадійність	Дозволено за ліцензією	

Рис. 2.

3. Нагородна (іменна) вогнепальна зброя.

Інститут нагородження вогнепальною зброєю у сучасній Україні піддається критиці: «все частіше лунають аргументи щодо доцільності відходу від нього як анахронічного пережитку пострадянської культури, де в умовах обмеженого доступу до вогнепальної зброї для населення таке нагородження слугувало винятковою формою заохочення, доступною лише для вузького кола осіб (переважно представників силових структур, органів державної влади або осіб, наближених до політичної еліти)»⁵⁰. Разом із тим, нагородження вогнепальною зброєю, за визначенням низки науковців, обумовлене історичною традицією, що бере свій початок із доби Гетьманщини та Козацької держави,

⁵⁰ Рядінська В., Седнев Ю. Правове регулювання нагородження вогнепальною зброєю в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2025. DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v106.2025.18>

продовжилося в період Української Народної Республіки та більш пізні періоди⁵¹.

Одним із видів державних нагород є відзнака «Іменна вогнепальна зброя» (стаття 3 Закону України «Про державні нагороди»⁵²). Вона була заснована Указом Президента України в 1995 році⁵³. Ця відзнака встановлюється для нагородження офіцерського складу Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також Державної спеціальної служби транспорту, Бюро економічної безпеки України, поліцейських та державних службовців, які мають офіцерське звання, за визначні заслуги у забезпеченні обороноздатності України, недоторканності її державного кордону, підтримці високої бойової готовності військ, зміцненні національної безпеки, боротьбі зі злочинністю, захисті конституційних прав і свобод громадян, за бездоганну багаторічну службу, зразкове виконання військового та службового обов'язку, виявлені при цьому честь і доблесть (стаття 9 Закону України «Про державні нагороди»).

Правове регулювання нагородження відомчою вогнепальною зброєю здійснюється суб'єктами нагородження: Міністерством внутрішніх справ України⁵⁴; Міністерством оборони України⁵⁵; Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України⁵⁶; Службою безпеки України⁵⁷; Управлінням державної охорони України⁵⁸.

Також правовими підставами для нагородження вогнепальною зброєю є: Дисциплінарний статут Національної поліції України⁵⁹, у пункті 10 частини другої статті 6 якого передбачається, що «до видів заохочень, що застосовуються в Національній поліції України, відноситься заохочення відомчою

⁵¹ Там само; До історії українських нагород (IX – початок XX століття) (парламентське дослідження). Дослідницька служба Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/hum_social_policy/parliam_rs-hsp/73693.html

⁵² Про державні нагороди : Закон України від 16.03.2000 № 1549-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1549-14#Text>

⁵³ Про заснування відзнаки Президента України «Іменна вогнепальна зброя» : Указ Президента України від 29.04.1995 № 341/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/95#Text>

⁵⁴ Положення про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя» і «Холодна зброя» : Затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19.05.2022 № 306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0548-22#Text>

⁵⁵ Положення про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства оборони України «Вогнепальна зброя» і «Холодна зброя» : Затверджено наказом Міністерства оборони України від 23.10.2012 № 693. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1963-12#Text>

⁵⁶ Положення про відомчі заохочувальні відзнаки Головного управління розвідки Міністерства оборони України «Вогнепальна зброя» і «Холодна зброя» : Затверджено наказом Головного управління розвідки Міністерства оборони України від 25.11.2020 № 146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1216-20#Text>

⁵⁷ Положення про відомчу відзнаку Служби безпеки України «Вогнепальна зброя» : Затверджено наказом Центрального управління Служби безпеки України від 13.05.2020 № 127. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0486-20#Text>

⁵⁸ Положення про відомчі заохочувальні відзнаки Управління державної охорони України «Вогнепальна зброя» і «холодна зброя» : Затверджено наказом Управління державної охорони України від 16.02.2021 № 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0287-21#Text>

⁵⁹ Дисциплінарний статут Національної поліції України : Затверджено Законом України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>

заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя»»; Дисциплінарний статут Збройних Сил України (стаття 32), яким визначено, що «Відзнакою «Іменна вогнепальна зброя» нагороджує Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України»⁶⁰.

Запис про відзнаку (нагороду) із зазначенням дати та номера наказу вноситься до особової справи (послужного списку) нагородженого. Кожна одиниця зброї має номер і штамп виробника і реєструється в установленому порядку. Це можуть бути пістолети, револьвери, мисливська вогнепальна зброя. Дозволи на зберігання нагородної зброї видаються без зазначення строку їх дії (довічно) з обов'язковою позначкою «Нагородна». Нагородна зброя є довічною власністю нагородженого, її заборонено передавати іншим особам. Нагородна зброя зазвичай передбачає право не лише на зберігання, а й на носіння. Зброя є персональною нагородою, її не можна продавати або передавати у спадок без спеціального переоформлення як колекційної (зі зняттям бойових характеристик, деактивацією). У випадку смерті особи, нагородженої вогнепальною зброєю, вона підлягає здачі уповноваженим органам у встановленому порядку.

Процедура оформлення дозволу на зберігання та носіння нагородної вогнепальної зброї в Україні є загальною⁶¹. Особа, нагороджена вогнепальною зброєю, має дотримуватися технічних вимог щодо зберігання (сейф, розряджений стан, неможливість доступу інших осіб до ключів від сейфу тощо). Дільничний офіцер поліції має право періодично (зазвичай раз на рік) перевіряти умови зберігання зброї, попередньо узгодивши час візиту.

Нагородна вогнепальна зброя, як і будь-яка інша, може використовуватися для самозахисту та захисту інших осіб, з урахуванням вимог, передбачених статтею 36 Кримінального кодексу України (Необхідна оборона).

У період дії воєнного стану громадяни України можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії РФ та/або інших держав, застосовуючи власну *нагородну зброю*, спортивну зброю (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливську нарізну, гладкоствольну чи комбіновану зброю та бойові припаси до неї (стаття 4 Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України»⁶²).

3.1. Закордонний досвід обігу нагородної зброї.

Нагородження зброєю як різновидом державної та відомчої нагороди властиве здебільшого державам пострадянського простору (окрім держав Балтії,

⁶⁰ Дисциплінарний статут Збройних сил України : Затверджено Законом України від 24 березня 1999 року № 551-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>

⁶¹ Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

⁶² Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України від 03.03.2022 № 2114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>

Молдови; наприклад, у Литві нагородження зброєю існувало до введення єдиного порядку цивільного обігу зброї для фізичних осіб у 2004 році).

Наприклад, у таких державах, як *Грузія, Вірменія, Азербайджан* (аналогічно Україні) інститут нагородної зброї залишається єдиним легальним способом володіти короткоствольною вогнепальною зброєю (пістолетами) для самозахисту, оскільки вільний обіг такої зброї зазвичай заборонений. Нагородною може бути цивільна або службова зброя, яка вручається як заохочення за особливі або бойові заслуги перед державою чи спортивні досягнення. Особа повинна зареєструвати нагородну зброю у дозвільній системі. На відміну від України, питання цивільного обігу зброї у цих державах врегульовано на законодавчому рівні: закон Грузії «Про зброю»⁶³, закон Вірменії «Про регулювання обігу зброї»⁶⁴, закон Азербайджану «Про службову та цивільну зброю»⁶⁵, а питання нагородження, носіння зброї – додатково на підзаконному рівні: постанова уряду Грузії «Про затвердження порядку нагородження цивільною або службовою зброєю» від 18.03.2014 № 241⁶⁶; Указ Президента Азербайджану «Про затвердження правил обліку, зберігання, носіння та застосування нагородної зброї»⁶⁷; наказ МВС Грузії «Про затвердження Правил носіння, зберігання, передачі, перевезення та реєстрації зброї та боєприпасів, що перебувають у використанні або володінні» від 28.02.2014 № 164⁶⁸; постанова Уряду Вірменії «Про вимоги та умови зберігання зброї та порядок її носіння, правила формування колекцій зброї та демонстрації колекції зброї, визначення порядку продажу, обміну, придбання, демонстрації, зберігання та транспортування»⁶⁹ та інші.

Нагородна зброя надає право на її приховане носіння під одягом та в кобурі. Одночасно забороняється проносити нагородну вогнепальну зброю на масові заходи, демонстрації або в приміщення суду. Демонстрація зброї у громадських місцях без необхідності є порушенням громадського порядку. Категорично забороняється носіння та застосування нагородної зброї у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, що може призвести до анулювання права на володіння такою зброєю, передавати її іншим особам.

⁶³ Law of Georgia "About weapons". 08.05.2003. № 2264. URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/14944?publication=86>

⁶⁴ ՉԵՆՔԻ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ. 05.10.2022. № 368. URL: <https://www.arlis.am/hy/acts/206807>

⁶⁵ Xidməti və mülki silah haqqında. Azərbaycan qanunvericiliyi. 30.12.1997. № 422. URL: <https://e-qanun.az/framework/4601>

⁶⁶ Ordinance of the Government of Georgia "On approval of the procedure for awarding civilian or service weapons". 18.03.2014. № 241. URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/2284200?publication=0>

⁶⁷ Xidməti və mülki silah haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə. prezident fərmanı. 24.08.2022. № 769. URL: <https://e-qanun.az/framework/1562>

⁶⁸ Order No. 164 of the Minister of Internal Affairs of Georgia dated February 28, 2014 concerns the "Approval of the Rules for Carrying, Storing, Transferring, Transportation and Registration of Weapons and Ammunition in Use or Possession". URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/2259890?publication=0>

⁶⁹ ՉԵՆՔԸ ՊԱՀԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻՆ ԵՎ ԿՐԵԼՈՒ ԿԱՐԳԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐԸ, ՉԵՆՔԻ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒ ԿԱԶՄԵԼՈՒ ԵՎ ՉԵՆՔԻ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ, ՎԱՃԱՌՔԻ, ՓՈԽԱՆՑԵԼՈՒ, ՉԵՆՔ ԲԵՐԵԼՈՒ, ՑՈՒՑԱԴՐԵԼՈՒ, ՊԱՀԵԼՈՒ ԵՎ ՓՈԽԱԴՐԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ ՍԱՀՄԱՆԵԼՈՒ, ԻՆՉՊԵՍ ՆԱԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ 1999 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 26-Ի N 673 ՈՐՈՇՈՒՄԸ ՈՒՅԸ ԿՈՐՑՐԱԾ ՃԱՆԱԶԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ. 1 հունիսի 2023 թվականի N 896-Ն. URL: <https://www.arlis.am/hy/acts/178723>

У законодавстві досліджуваних держав є пряма вказівка на те, що власник нагородної вогнепальної зброї має право на її застосування для захисту свого життя та здоров'я, інших громадян у випадку необхідної оборони або за умов крайньої необхідності, для відбиття групового або озброєного нападу. Застосуванню зброї має передувати чітке попередження особи, проти якої буде застосована зброя, за винятком випадків, коли зволікання з її застосуванням може поставити під безпосередню загрозу життя, здоров'я або майно людей. Забороняється застосування нагородної зброї проти жінок, осіб з інвалідністю та неповнолітніх, окрім випадків озброєного групового нападу з їхнього боку. За порушення правил зберігання, носіння або застосування такої зброї винна особа притягується до адміністративної/кримінальної відповідальності.

В *європейських державах* нагородна зброя як відомча відзнака в силових структурах охоплюється загальним правовим режимом цивільного обігу.

Певні особливості є в *Болгарії* – зброя визнається найвищою формою відомчого заохочення військовослужбовців, поліцейських, працівників правоохоронних органів, державних службовців. Нагородження регулюється законом «Про зброю, боєприпаси, вибухові речовини та піротехнічні вироби»⁷⁰. Заохочення *нагородною особистою вогнепальною зброєю* здійснюється на підставі відповідних наказів міністра внутрішніх справ, оборони, керівника Державного агентства національної безпеки. Нагородженими можуть бути військовослужбовці та поліцейські, державні службовці за особливі заслуги перед державою. Положення про умови та порядок заохочення працівників міністерства внутрішніх справ⁷¹ визначає правомочності міністра щодо здійснення нагородження особистою вогнепальною зброєю за проявлений героїзм або високі показники у професійній діяльності. Для нагороджених державних службовців необхідно пройти курс безпечного поводження зі зброєю (на виконання наказу МВС Болгарії «Про умови та порядок проведення курсів з безпечного поводження з вогнепальною зброєю»⁷²).

Нагороджені особи мають зареєструвати зброю протягом тижня у дозвільній системі МВС і отримати спеціальний дозвіл на її зберігання й носіння. Особи, які отримали дозвіл на носіння нагородної особистої вогнепальної зброї можуть навіть подорожувати з нею на територію інших держав-членів ЄС за наявності європейського паспорта на зброю, який видається строком до 5 років (стаття 116, 119 зазначеного закону). Власник нагородної особистої зброї має право на її застосування для захисту свого життя та здоров'я, інших громадян у випадку необхідної оборони або за умов крайньої необхідності. Забороняється застосування нагородної зброї проти жінок з ознаками вагітності, осіб з інвалідністю й неповнолітніх, окрім випадків групового нападу.

⁷⁰ Закон за оръжията, боеприпасите, взривните вещества, боеприпасите и пиротехническите изделия. 17.09.2010. № 73. URL: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135696097>

⁷¹ Наредба № 8121з-347 от 25 юли 2014 г. за условията и реда за награждаване на служителите на министерството на вътрешните работи. URL: <https://lex.bg/laws/ldoc/2136291445>

⁷² Наредба № Из-575 от 2 март 2011 г. за условията и реда за провеждане на курсове за безопасно боравене с огнестрелно оръжие. URL: <https://www.ciela.net/svobodna-zona-normativi/view/2135722617>

Щодо нагородної особистої вогнепальної зброї, на відміну від цивільної зброї, яка має обмежене використання та зберігається лише вдома, надається право на приховане носіння під одягом. Власнику такої зброї забороняється демонстрація її: у громадських місцях, під час масових чи спортивних заходів; у розважальних закладах та закладах громадського харчування; у молитовних будинках, храмах та монастирях, у закладах охорони здоров'я, а також у соціальних будинках і навчальних закладах, під час та після вживання алкоголю, наркотичних або психотропних речовин.

Альтернативою нагородній зброї в США є пам'ятна або подарункова зброя: в армії та правоохоронних органах існує традиція дарувати пам'ятну зброю (commemorative firearms) за особливі здобутки або при виході військовослужбовця чи поліцейського у відставку. Також офіцер поліції або військовослужбовець мають право викупити свою табельну зброю при виході на пенсію або одержати її у подарунок. При отриманні чергового звання, підвищенні по службі або завершенні кар'єри підлеглі чи колеги можуть подарувати командирі іменну гвинтівку чи пістолет, придбані спільним коштом. На відміну від «долі» нагородної (іменної) вогнепальної зброї пострадянської моделі, така зброя в США стає приватною власністю особи, якій вона передана/подарована.

Згідно з Федеральним законом про безпеку співробітників правоохоронних органів (LEOSA)⁷³ офіцери поліції та ветерани, які вийшли на пенсію і мають вислугу понад 15 років, можуть носити та застосовувати пам'ятну, подарункову зброю по всій країні без будь-яких обмежень. Формальними умовами для цього є: вихід у відставку з «доброю репутацією», наявність посвідчення поліцейського або ветерана, щорічне проходження перевірки навичок стрільби за місцем проживання. Власнику пам'ятної або подарункової зброї забороняється входити зі зброєю до приватних закладів (ресторани, крамниці, розважальні заклади тощо); будівель федеральних, місцевих судів, пошти, федеральних установ. Може бути запроваджено обмеження щодо максимальної кількості набоїв (наприклад, до 15 набоїв на один ствол у штаті Нью-Йорк або Нью-Джерсі).

Встановлено три складових виправданого застосування пам'ятної чи подарункової зброї у рамках самооборони: «пропорційність», тобто власник зброї має зіткнутися зі смертельною небезпекою перед тим, як її застосувати; «необхідність», яка включає неминучість загрози; «розумне переконання», що передбачає оцінку ситуації власником зброї, коли існує обґрунтування, що саме застосування зброї надасть змогу запобігти нападу або агресії⁷⁴.

Порівняння правового режиму нагородної (іменної) вогнепальної зброї наведено на Рис. 3*.⁷⁵

⁷³ Law Enforcement Officers Safety Act (LEOSA) 22.06.2004. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-108publ277/pdf/PLAW-108publ277.pdf>

⁷⁴ Self-Defense and 'Stand Your Ground'. URL: <https://www.ncsl.org/civil-and-criminal-justice/self-defense-and-stand-your-ground>

*Рисунок згенеровано за допомогою ШІ.

ПОРІВНЯННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ НАГОРОДНОЇ (ІМЕННОЇ) ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

КРИТЕРІЙ ПОРІВНЯННЯ	УКРАЇНА	США	БОЛГАРІЯ	КАВКАЗЬКІ ДЕРЖАВИ (ГРУЗІЯ, ВІРМЕНІЯ, АЗЕРБАЙДЖАН)
 ПРАВОВА ОСНОВА	<ul style="list-style-type: none"> Закон України «Про державні нагороди» Дисциплінарний статут ЗСУ Відомчі накази (МВС, МОУ, СБУ, ГУР, УДО тощо) Дозвільна система МВС 	<ul style="list-style-type: none"> Федеральний закон LEOSA (Law Enforcement Officers Safety Act) Закони штатів щодо обігу зброї Внутрішні політики відомств 	<ul style="list-style-type: none"> Закон «Про зброю, боєприпаси, вибухові речовини та піротехнічні вироби» Положення МВС, МО, ДАНС Накази МВС (про нагородження, курси, облік і носіння) 	<ul style="list-style-type: none"> Закони про зброю: Грузія, Вірменія, Азербайджан Підзаконні акти (постанови урядів, накази МВС) Дозвільна система кожної держави
 ХТО МОЖЕ ОТРИМАТИ	Офіцери ЗСУ, ДПСУ, інших військових формувань, СБУ, СЗР, ДССЗЗІ, ДССТ, БЕБ, поліцейські, держслужбовці з офіцерським званням за визначні заслуги	Поліцейські та військові (діючі або у відставці) за особливі заслуги або при виході на пенсію. Зброя може бути подарована колегами чи підлеглими	Військовослужбовці, поліцейські, співробітники правоохоронних органів, державні службовці за особливі заслуги перед державою, прояв героїзму або високі показники служби	Особи, які відзначилися особливими або бойовими заслугами перед державою, спортивними досягненнями (переважно військові, правоохоронці, держслужбовці, спортсмени)
 ВИДИ ЗБРОЇ	Пістолети, револьвери, мисливська вогнепальна зброя	Пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольна зброя (залежно від законів штатів)	Пістолети, револьвери (особиста вогнепальна зброя)	Цивільна або службова зброя (пістолети, револьвери тощо)
 ПОРЯДОК ОТРИМАННЯ ТА РЕЄСТРАЦІЯ	Нагородження указом Президента чи наказом відомства → отримання дозволу на зберігання та носіння (МВС) → реєстрація в облікових базах МВС	Стає приватною власністю після дарування/викупу → реєстрація (за законом штату, якщо вимагається)	Нагородження наказом міністра/керівника відомства → обов'язкова реєстрація в МВС протягом 7 днів → отримання спеціального дозволу на зберігання та носіння	Нагородження → обов'язкова реєстрація у дозвільній системі → отримання дозволу на зберігання та носіння
 ЗБЕРІГАННЯ	У сейфі, розряджений стан, неможливість доступу інших осіб до ключів. Перевірка поліцією (раз на рік)	Відповідно до законів штату. Перевірка знань і навичок стрільби щороку (LEOSA)	Відповідно до вимог МВС. Місце зберігання підлягає перевірці поліцією	Відповідно до вимог законодавства та підзаконних актів. Перевірки уповноваженими органами
 НОСІННЯ	Право на носіння передбачене дозволом. Переважно приховано під одягом	По всій території США (LEOSA), приховано або відкрито (залежно від законів штату)	Право на приховане носіння під одягом	Право на приховане носіння під одягом
 ПРАВО НА ЗАСТОСУВАННЯ	Самозахист та захист інших осіб (ст. 36 ККУ – необхідна оборона). Під час воєнного стану – участь у захисті України (ст. 4 Закону «Про участь цивільних осіб...»)	Самооборона/PDP: пропорційність, необхідність, розумне переконання. Тільки при смертельній загрозі або тяжкому нападу	Самозахист, необхідна оборона або крайня необхідність. Попередження перед застосуванням (крім випадків безпосередньої загрози). Заборонено проти жінок (вагітних), інвалідів, неповнолітніх (крім групового нападу)	Самозахист, необхідна оборона або крайня необхідність. Попередження перед застосуванням (крім випадків безпосередньої загрози). Заборонено проти жінок, інвалідів, неповнолітніх (крім групового нападу)
 ОБМЕЖЕННЯ	Заборонено передавати іншим особам, продавати, передавати у спадок без спец. переоформлення. Заборона використання у стані сп'яніння	Заборона на вхід зі зброєю у приватні заклади, федеральні будівлі, суди, пошту тощо. Можливі обмеження щодо кількості набойів (за законами штатів)	Заборона на демонстрацію у громадських місцях, масових заходах, розважальних закладах, медичних, навчальних закладах, храмах. Заборона у стані сп'яніння	Заборона на масові заходи, демонстрації, приміщення судів. Заборона демонстрації у громадських місцях. Заборона у стані сп'яніння або передачі іншим особам
 ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	Адміністративна або кримінальна відповідальність за порушення правил зберігання, носіння чи застосування	Кримінальна відповідальність за неправомірне застосування зброї відповідно до законів штатів і федеральних законів	Адміністративна або кримінальна відповідальність за порушення правил зберігання, носіння чи застосування	Адміністративна або кримінальна відповідальність за порушення правил зберігання, носіння чи застосування
 ДОЛЯ ПІСЛЯ СМЕРТІ ВЛАСНИКА	Підлягає здачі уповноваженим органам у встановленому порядку	Стає частиною спадщини відповідно до законів штату	Передається спадкоємцям з переоформленням дозволів або підлягає здачі (залежно від рішень)	Передається спадкоємцям з переоформленням дозволів або підлягає здачі (залежно від законів)

Висновки

Підсумовуючи, слід зазначити, що «універсальної» або «ідеальної» моделі цивільного обігу вогнепальної зброї, яку безпосередньо можна було б імплементувати в Україні на основі закордонного досвіду, не існує, що зумовлено специфікою національної правової системи та безпековим контекстом. Тому пріоритетним завданням є формування власної, оптимально збалансованої моделі. Її подальша адаптація до українських реалій має відбуватися з урахуванням динамічного характеру такої моделі, який проявлятиметься через еволюцію правового регулювання та інституційних механізмів забезпечення.

При цьому розроблення та прийняття закону, яким встановлюється правове регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні, і положення якого відповідають нормам *acquis* ЄС – визначено одним із завдань Дорожньої карти з питань верховенства права (пп. ж) п. 4.3).

У Звіті про прогрес України в межах Пакета розширення Європейського Союзу 2025 року від 04.11.2025 Європейська Комісія зазначила, що «правова база щодо придбання та володіння вогнепальною зброєю потребує подальшого узгодження з *acquis* ЄС, але певний прогрес уже досягнуто. Національний план, спрямований на комплексний контроль та боротьбу з незаконним обігом вогнепальної зброї, не було прийнято. Кримінальний кодекс України, за оцінкою Європейської Комісії, потребує подальшого узгодження з міжнародними зобов'язаннями, зокрема протоколом ООН про вогнепальну зброю. Законодавство щодо придбання та володіння *цивільними особами* вогнепальною зброєю військового зразка потребує подальшого приведення у відповідність до *acquis* ЄС»⁷⁶.

На формування української моделі безпосередньо впливає євроінтеграційний курс, що зумовлює необхідність імплементації актів права ЄС. Насамперед це стосується урахування приписів Директиви (ЄС) 2021/555 Європейського Парламенту та Ради від 24 березня 2021 року про контроль за придбанням і володінням зброєю. Це ядро *acquis* ЄС у сфері цивільного обігу зброї. Вона регулює:

- мінімальні стандарти придбання і володіння зброєю;
- класифікацію зброї (заборона, дозвіл, декларація);
- умови видачі дозволів (вік, перевірки, «good cause» тощо);
- маркування і реєстрацію зброї;
- правила зберігання та контролю;
- транскордонне переміщення (європейський паспорт на зброю);
- обмін інформацією між державами.

Згідно з положеннями Директиви дозволу на придбання та володіння вогнепальною зброєю повинні, наскільки це можливо, передбачати єдину адміністративну процедуру. Після того, як вогнепальну зброю буде законно

---

⁷⁶ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2025. Report Accompanying the document COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. 2025 Communication on EU enlargement policy. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/EU-enlargement-.pdf>

придбано та володіння нею буде здійснюватися відповідно до цієї Директиви, повинні застосовуватися національні положення щодо носіння зброї, полювання або стрільби по мішенях.

Варто відмітити, що законопроект (реєстр. № 5708) (до другого читання змінено назву з «Про право на цивільну вогнепальну зброю» на «Про цивільний оборот вогнепальної зброї») загалом *відтворює базові підходи*, закріплені у Директиві (ЄС) 2021/555, Протоколі ООН «Проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї», зокрема щодо дозвільної системи, обліку та контролю цивільного обігу вогнепальної зброї. Про це зазначається у висновку Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності (до другого читання)⁷⁷ і у висновку Кабінету Міністрів України щодо відповідності зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, у тому числі міжнародно-правовим та праву Європейського Союзу (*acquis* ЄС), проектів законів України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25.06.2021) та «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5709 від 25.06.2021), підготовлених Комітетом до розгляду у другому читанні⁷⁸. Разом із тим, Урядом зазначено, що готуються транспозиційні таблиці для передачі цих законів до Європейської Комісії.

Аналіз положень Директиви (ЄС) 2021/555 та законопроекту № 5708 у порівняльному контексті дозволяє констатувати доцільність запровадження однакових підходів до класифікації зброї, національного врегулювання технічних стандартів маркування, деактивації зброї та механізмів транскордонного обігу.

В пункті 6 Преамбули Директиви (ЄС) 2021/555 вказано на приватних осіб як суб'єктів, яким заборонено володіти певними категоріями зброї. Тобто акцентується саме на «приватному» статусі особи, внаслідок чого вона діє виключно у власних інтересах, виходячи зі своїх особистих потреб, бажань та цілей тощо. Особливого значення статус «приватної особи» набуває у сфері придбання, володіння, використання та вчинення інших дій з вогнепальною зброєю, враховуючи специфіку та значення цієї сфері для забезпечення, з одного боку, індивідуального права особи на самозахист, а з іншого – підтримання загального громадського порядку, безпеки, життя та здоров'я інших осіб тощо. У законопроекті № 5708 ж оперують поняттями «фізична особа», «юридична особа».

⁷⁷ Висновок Головного Комітету (Друге читання). Проект Закону про право на цивільну вогнепальну зброю. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/pubFile/2077998>

⁷⁸ Висновок щодо відповідності зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, у тому числі міжнародно-правовим та праву Європейського Союзу (*acquis* ЄС), проектів законів України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25.06.2021 р.) та «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5709 від 25.06.2021 р.), підготовлених Комітетом до розгляду у другому читанні. Кабінет Міністрів України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/pubFile/3256334>

У законопроекті № 5708, на відміну від вимог вказаної Директиви, чітко не визначено категорії конкретних видів вогнепальної зброї, придбання та володіння яких має бути заборонено саме приватним (фізичним) особам.

Наведений у статтях 8, 9 законопроекту перелік вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, частин та додаткового обладнання до такої зброї, заборонених до цивільного обігу, насамперед виходить із критеріїв, пов'язаних з особливостями різних технічних характеристик цієї зброї та боєприпасів до неї, матеріалів, з яких вони зроблені (перероблені), інших особливостей їх вироблення, а також калібру, маркування, конструкції такої зброї та боєприпасів, її невідповідності вимогам безпеки та технічним вимогам до зброї, передбаченим законом тощо. Тоді як у Додатку I Директиви така зброя розподіляється на три відповідні категорії з огляду на *ступінь дозволеності* володіння нею. Максимально детально визначено перелік вогнепальної зброї та боєприпасів, що належать до кожної із названих категорій. Так, категорії А і В містять по дев'ять видів відповідної зброї та боєприпасів, категорія С – сім видів вогнепальної зброї. Звертає увагу, що до кожної категорії включені різноманітні за своїми розмірами та іншими технічними характеристиками види вогнепальної зброї та бойових припасів. Основним тут є вищеназваний суто юридичний критерій, за яким ця зброя та боєприпаси відрізняються у кожній зі встановлених категорій. Наприклад, до категорії В – «Вогнепальна зброя, що підлягає отриманню дозволу» належать такі різні за своїми технічними ознаками види зброї, як: «багаторазова короткоствольна вогнепальна зброя; однозарядна короткоствольна вогнепальна зброя з центральним ударним механізмом; однозарядна короткоствольна вогнепальна зброя з кільцевим запаленням, загальна довжина якої менше 28 см; багаторазова та напівавтоматична довгоствольна вогнепальна зброя з гладкоствольними стволами довжиною не більше 60 см; будь-яка вогнепальна зброя цієї категорії, яка була переобладнана для стрільби холостими патронами, подразнювальними речовинами, іншими активними речовинами або піротехнічними снарядами, або на салютну чи акустичну зброю; напівавтоматична вогнепальна зброя для цивільного використання, що нагадує зброю з автоматичними механізмами, крім тієї, що перелічена в пунктах 6, 7, 8 категорії А».

Це контрастує із загальним переліком цивільної вогнепальної зброї, розподіленим на п'ять основних категорій, який пропонується застосовувати у законопроекті № 5708. Відповідно до його статті 5 в Україні вогнепальна зброя, що входить до складу кожної з таких категорій, залежно, головним чином, від характеристик її стволів, але без конкретизації видів та інших ознак, поділяється на категорії: А – автоматична вогнепальна зброя; В – гладкоствольна короткоствольна вогнепальна зброя (травматична); С – короткоствольна (коротка) вогнепальна зброя, крім гладкоствольної короткоствольної (травматичної) зброї; D – довгоствольна (довга) вогнепальна гладкоствольна зброя; Е – довгоствольна (довга) вогнепальна нарізна і комбінована вогнепальна зброя; І – вихолощена, нейтралізована, старовинна вогнепальна зброя.

У законопроекті № 5708 не знайшли повного втілення положення пункту 7 Преамбули Директиви про те, що «дозволи на придбання та володіння вогнепальною зброєю повинні, наскільки це можливо, передбачати *єдину адміністративну процедуру*». Наприклад, стаття 13 Директиви визначає, що порядок придбання та володіння боєприпасами має бути таким самим, як і порядок володіння вогнепальною зброєю, для якої призначені боєприпаси. Аналогічним чином стаття 10 Директиви передбачає, що дозвіл на придбання та дозвіл на володіння вогнепальною зброєю, класифікованою в категорії В (до якої Директивою віднесено загалом дев'ять різноманітних видів вогнепальної зброї, зокрема, багаторазову короткоствольну вогнепальну зброю, напівавтоматичну довгоствольну вогнепальну зброю тощо), може бути оформлений у формі одного адміністративного рішення. Подібна єдина адміністративна процедура щодо порядку отримання дозволів на придбання та володіння різних видів вогнепальної зброї законопроектом не передбачена.

Хоча в законопроекті № 5708 надається загальне поняття «обіг вогнепальної зброї та/або основних частин до зброї», він не визначає поняття «незаконний обіг вогнепальної зброї» (пункт 12 статті 1 розділу 1 Директиви), як і «відстеження незаконного виробництва та незаконного обігу вогнепальної зброї» (пункт 13 статті 1 розділу 1 Директиви).

Також не повною мірою корелюються зміст «Посвідчення власника зброї», яке згідно з положеннями статей 18, 19 законопроекту № 5708 є основним документом, що підтверджує право власності особи на цивільну вогнепальну зброю, і зміст «Європейського паспорту на вогнепальну зброю», який містить більш детальну інформацію. Зокрема, у ньому передбачається наявність таких позицій: особи власника; конкретної ідентифікації вогнепальної зброї, включаючи посилання на категорію у значенні цієї Директиви; терміну дії документа; розділу для використання державою-членом, що видає перепустку (тип та посилання на дозволи тощо); розділу для в'їзду з інших держав (дозволи на в'їзд на їх територію тощо); заяв щодо поїздок (подорожей) до інших держав.

Наявне в законопроекті № 5708 застереження про те, що форму «Посвідчення власника зброї» встановлює Кабінет Міністрів України, як і відсутність у законопроекті переліку конкретних видів вогнепальної зброї, що мають містити пропоновані у ньому категорії А – І, вказують на делегування Уряду та МВС України або іншим відомствам повноважень визначати реквізити цього Посвідчення та види такої зброї у підзаконних нормативно-правових актах. Проте, це не повною мірою враховує важливість і особливе значення суспільних відносин щодо цивільного обігу вогнепальної зброї та прав осіб володіти нею, внаслідок чого вони мають регулюватися виключно на законодавчому рівні (згідно з Цивільним кодексом України будь-який режим права власності має регулюватися законом, а зброя – чи не єдиний об'єкт права власності, який законом не врегульований).

На узгодження із Директивою (Додаток І), питання технічних характеристик різних видів вогнепальної, маркування при імпорті зброї, термінів збереження даних потребують деталізації у законопроекті № 5708

Підсумовуючи, слід відмітити доволі позитивні риси підготовленого до другого читання законопроекту № 5708 стосовно концептуального врахування положень Директиви (ЄС) 2021/555. Водночас деякі законотворчі ідеї, зокрема щодо класифікації зброї та деталізації її технічних характеристик, потребують, на нашу думку, певного корегування.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

* Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений чи перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.